

Danuta WITCZAK-ROSZKOWSKA*

KAPITAŁ SPOŁECZNY STUDENTÓW WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO A WYZWANIA RYNKU PRACY¹

(Streszczenie)

Celem artykułu jest ocena normatywnej i strukturalnej płaszczyzny kapitału społecznego studentów świętokrzyskich szkół wyższych pod kątem wyzwań rynku pracy, zwłaszcza w zakresie rozwijania kompetencji społecznych. Analiza wyników sondażu diagnostycznego przeprowadzonego wśród młodzieży akademickiej wykazała deficyt pomostowego kapitału społecznego. Studentów województwa świętokrzyskiego charakteryzuje niski poziom zgeneralizowanego i instytucjonalnego zaufania. Nieufność społeczną można uznać za jedną z głównych barier ograniczających aktywność studentów. Dostrzegalne jest wyraźne dążenie młodych ludzi do osiągnięcia indywidualnych, nie zaś wspólnotowych korzyści. Marginalizacja zespołowych działań na rzecz dobra ogółu grozi pogłębieniem się już obecnie obserwowanego na rynku pracy deficytu kompetencji społecznych.

Słowa kluczowe: zaufanie społeczne; aktywność społeczna; kompetencje społeczne; kariera zawodowa

Klasyfikacja JEL: A 14, J23, J29

1. Wstęp

Współczesny rynek pracy stawia przed młodymi ludźmi coraz większe wymagania. Wyższe wykształcenie nie stanowi już gwarancji uzyskania pracy i realizacji atrakcyjnej ścieżki kariery zawodowej. Pracodawcy coraz częściej wy-

---

* Dr, Politechnika Świętokrzyska, Wydział Zarządzania i Modelowania Komputerowego, Katedra Zarządzania i Marketingu; e-mail: dwr@xl.wp.pl

¹ Treści wyrażone w artykule są opiniami autora/ów i nie przedstawiają stanowiska organów Narodowego Banku Polskiego.

Projekt pt. *Forum Dyskusyjne – Pomiar i ocena zjawisk ekonomicznych i społecznych (MASEP2017)* realizowany jest z Narodowym Bankiem Polskim w ramach edukacji ekonomicznej.

magają od przyszłych pracowników kompetencji społecznych², wykazania się innowacyjnością i przedsiębiorczością³. Niestety w obecnej postaci system formalnej edukacji nie stwarza wystarczających możliwości ich rozwijania. W tym kontekście coraz większego znaczenia nabiera aktywność społeczna, kulturalna, polityczna młodych ludzi. Koncentrując się wokół wspólnych wartości i norm, wchodząc w sieć formalnych i nieformalnych powiązań społecznych, młodzi rozwijają poszukiwane na rynku pracy kompetencje społeczne.

Szczególną rolę spełniają w tym przypadku dobrowolnie podejmowane działania na rzecz dobra publicznego w ramach wolontariatu, podmiotów ekonomii społecznej, organizacji pozarządowych, grup nieformalnych, samorządów uczelnianych, rad młodzieżowych, młodzieżówek partyjnych itp.

Celem artykułu jest ocena normatywnej, behawioralnej i strukturalnej płaszczyzny kapitału społecznego studentów świętokrzyskich szkół wyższych pod kątem wyzwania rynku pracy.

² Kompetencje społeczne stanowią złożone umiejętności, determinując efektywność radzenia sobie w sytuacjach społecznych określonego typu. Warunkowane są zarówno cechami wrodzonymi jednostki (osobowość, temperament, inteligencja ogólna i emocjonalna), jak również doświadczeniem społecznym. Por. **A. Matczak**, *Kwestionariusz kompetencji społecznych. Podręcznik*, Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Warszawa 2001, s. 6–10. W literaturze przedmiotu występuje wiele propozycji ujęcia struktury kompetencji społecznych. Według Rinna i Markleya strukturę kompetencji tworzą następujące umiejętności: komunikacyjne, asertywne, wyrażania siebie, wzmacniania i podtrzymywania innych. por. **M. Oleś**, *Asertywność u dzieci*, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 1998, s. 13. Kompetencje społeczne według Parlamentu Europejskiego obejmują „pełny zakres zachowań przygotowujących osoby do skutecznego i konstruktywnego uczestnictwa w życiu społecznym i zawodowym, szczególnie w społeczeństwach charakteryzujących się coraz większą różnorodnością, a także rozwiązywania konfliktów w razie potrzeby”. Por. Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie z dnia 18 grudnia 2006 r. (2006/962/WE), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=celex%3A32006H0962>; stan na 5.10.2017 r. Podstawowe umiejętności, będące wyrazem posiadania kompetencji społecznych, to: „zdolność do konstruktywnego porozumiewania się w różnych środowiskach, wykazywania się tolerancją, wyrażania i rozumienia różnych punktów widzenia, negocjowania połączonego ze zdolnością tworzenia klimatu zaufania, a także zdolność do empatii.

³ Spostrzeżenia te potwierdzają wyniki badań. Najbardziej poszukiwanymi pracownikami są osoby o zdolnościach myślenia biznesowego, wysokich umiejętnościach komunikacyjnych i interpersonalnych, potrafiący pracować w grupie. Por. Prognoza *HR 2016, HRM partner S.A.*, 2015, <http://www.hrmpartners.pl/docs/raporty/raport-z-badania-prognoza-hr-2016-hrm-partners.pdf>; stan na 05.10.2017 r.

W szczególności podjęto próbę odpowiedzi na pytanie o szansę wykorzystania pomostowego kapitału społecznego młodzieży akademickiej województwa świętokrzyskiego w zakresie rozwijania kompetencji społecznych.

Dla realizacji celu wykorzystano metodę sondażu diagnostycznego. Narzędzie badawcze stanowił kwestionariusz wywiadu zawierający podporządkowany celowi badania zestaw pytań. W niniejszym artykule przeanalizowano wybrane zasoby kapitału społecznego młodzieży akademickiej (zaufanie zgeneralizowane i instytucjonalne oraz członkostwo studentów w różnego typu organizacjach) szczególnie istotne dla rozwijania poszukiwanych na rynku pracy kompetencji społecznych. Badanie jest reprezentatywne. Przeprowadzono je w 2017 r. i objęto nim 172 studentów drugiego stopnia studiów, będących u progu wejścia na rynek pracy.

2. Kapitał społeczny a kompetencje społeczne – wzajemne zależności

Kapitał społeczny jest trudny do zdefiniowania. Jest to pojęcie nieściśle i wysoce abstrakcyjne. Potwierdza to różnorodność ujęć definicyjnych kapitału społecznego. Na potrzeby niniejszego artykułu szczególną uwagę zwrócono na definicje kapitału społecznego, które wskazują na jego związek z kompetencjami społecznymi.

Według J. Colemana kapitał społeczny to „cechy charakterystyczne życia społecznego – sieci, normy i zaufanie – które ułatwiają współpracę i koordynację działań ludzi dla wspólnego dobra”⁴. Z kolei F. Fukuyama podkreśla, iż jest to „umiejętność współpracy poprzez nieformalne reguły i normy między ludźmi w obrębie grup oraz organizacji w celu realizacji interesów wyznawanych przez członków”⁵. Nasuwa się wniosek, iż z jednej strony całkowity brak kompetencji społecznych wykluczałby wchodzenie w sieci powiązań i kreowanie kapitału społecznego, z drugiej zaś strony aktywność w tych sieciach stwarza możliwość ich rozwijania.

Kapitał społeczny jest więc postrzegany w „perspektywie działań zbiorowych, które wywołują współpracę podejmowaną w celu osiągnięcia wzajemnych korzyści”⁶. Jego istotą jest wchodzenie w interakcje z innymi ludźmi, two-

⁴ **J.S. Coleman**, *Social Capital in the Creation of Human Capital*, The American Journal of Sociology 1988, s. 95–120.

⁵ **F. Fukuyama**, *Social Capital and the Modern Capitalist Economy: Creating a High Trust Workplace*, Stern Business Magazine 1997/4, s. 4.

⁶ **G. Krzyminiewska**, *Znaczenie zaufania w tworzeniu kapitału społecznego*. *Ekonomiczny i społeczny wymiar zjawiska*, Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny 2003/2, s. 221.

rzenie sieci powiązań z jednostkami i grupami nie tylko z tego samego, znanego otoczenia, ale przede wszystkim z różnych, często obcych środowisk. Młody człowiek, angażując się w rozwiązywanie problemów lokalnych społeczności, podejmując działania w klubach, stowarzyszeniach, fundacjach i innych organizacjach społecznych, politycznych, gospodarczych, nie tylko nabywa wartościowych na rynku pracy kompetencji społecznych, ale także kształtuje pozytywny wizerunek swojej osoby w oczach pracodawcy. Więzy łączące młodego człowieka z innymi członkami sieci społecznej poddane są kontroli społecznej, co dla pracodawcy jest najlepszym źródłem informacji o jego wiarygodności i rzetelności.

Badania potwierdzają możliwość rozwijania kompetencji społecznych młodych poprzez ich zaangażowanie w działalność publiczną. Projekt badawczy Europejskiego Forum Młodzieży wykazał, iż pięć poszukiwanych na rynku pracy umiejętności, tj. komunikatywność, umiejętności organizacyjne i decyzyjne, samodzielność i umiejętność pracy zespołowej są rozwijane w czasie aktywności w organizacjach młodzieżowych⁷.

Według Instytutu Badań Edukacyjnych aktywność społeczna młodych ludzi w postaci np. wolontariatu rozwija umiejętność pracy z ludźmi, zarządzanie grupą, formułowanie i argumentowanie wyrażanych opinii, wzmacnia także poczucie pewności siebie⁸.

Kapitał społeczny odnosi się do sieci powiązań społecznych łączących jednostki lub grupy z tych samych lub różnych środowisk. W pierwszym przypadku jest tworzony tzw. wiążący kapitał społeczny, w drugim zaś tzw. pomostowy kapitał społeczny. Dla rozwijania kompetencji społecznych istotne znaczenie mają oba rodzaje kapitału, pod warunkiem, iż wiążący kapitał społeczny nie wytworzy sieci amoralnego familizmu. Zjawisko to charakteryzuje się wysokim zaufaniem osobistym ograniczonym jednakże do wąskiej grupy, np. rodziny, znajomych, z drugiej zaś nieufnością, a nawet wrogością do pozostałych członków społeczności⁹. Prowadzi to do ostrej dychotomii „my” – członkowie danej sieci, kręgu

⁷ M. Souto-Otero, D. Ulicna, L. Schaepkens, V. Bognar, *Study on the impact of non-formal education in youth organizations on young people's employability*, European Youth Forum, University of Bath and GHK Consulting 2013, http://euroscoutinfo.com/wp-content/uploads/2012/10/ReportNFE_PRINT.pdf; stan na 05.10.2017 r.

⁸ E. Bacía, A.M. Gieniusz, G. Makowski, F. Pazderski, P. Stronkowski, B. Walczak, *Kształtowanie kompetencji społecznych i obywatelskich przez organizacje pozarządowe w Polsce*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2015, s. 67.

⁹ D. Witzczak-Roszkowska, *Rola zaufania w zarządzaniu kapitałem społecznym*, w: J. Kot (red.), *Zarządzanie i gospodarka. Wybrane zagadnienia i procesy. Procesy zarządzania w wybranych sferach aktywności gospodarczej*, Politechnika Świętokrzyska, Kielce 2016, s. 78–90.

i „oni” – osoby znajdujące się poza siecią. Amoralny familizm sprzyja korupcji, nepotyzmowi, prowadzi do erozji zgeneralizowanego zaufania¹⁰.

Według R.D. Putnama to „kapitał pomostowy potrafi rozszerzać granice indywidualności (tożsamości) oraz wzajemności”¹¹, stąd posiada szczególne znaczenie dla rozwijania kompetencji społecznych w warunkach nasilającej się mobilności zawodowej i geograficznej oraz wielokulturowości środowisk pracy.

W kontekście przedstawionych rozważań nasuwa się konstatacja o istnieniu swoistego sprzężenia zwrotnego pomiędzy kapitałem społecznym a kompetencjami społecznymi. Z jednej strony kompetencje społeczne konstytuują kapitał społeczny poprzez możliwość tworzenia sieci współpracujących jednostek i grup opartych na zaufaniu do innych. Z drugiej zaś strony funkcjonowanie w tych sieciach, będąc swoistego rodzaju treningiem społecznym, rozwija kompetencje społeczne, sprzyjając ich kumulacji.

3. Normatywny wymiar kapitału społecznego studentów świętokrzyskich uczelni

W badaniu własnym przyjęto, iż kapitał społeczny odnosi się do sieci powiązań społecznych różnego rodzaju, łączących jednostki i grupy społeczne z tych samych (tzw. powiązania wiążące) lub różnych środowisk (tzw. powiązania pomostowe), którym towarzyszą normy zaufania i wzajemności.

Takie ujęcie kapitału społecznego pozwala na wyodrębnienie jego dwóch wymiarów – normatywnego i strukturalnego.

Normatywny wymiar kapitału społecznego znajduje odzwierciedlenie w regułach, zasadach i prawidłowościach życia społecznego. Dotyczy w szczególności skłonności do współpracy i wytwarzania dóbr publicznych, które są zależne od zaufania¹². To zaufanie stanowi „fundament życia społecznego”¹³.

Dla zilustrowania normatywnego wymiaru kapitału społecznego studentów świętokrzyskich uczelni przeanalizowano poziom ich zaufania uogólnionego i instytucjonalnego¹⁴.

¹⁰ *Ibidem*, s. 81.

¹¹ **R. Putnam**, *Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 1995, s. 22.

¹² **D. Witczak-Roszkowska**, *Kapitał społeczny polskich regionów*, w: **J. Sokołowski, M. Rękas** (red.), *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, Wrocław 2016, s. 686–698.

¹³ **P. Sztompka**, *Zaufanie. Fundament społeczeństwa*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2007, s. 15.

¹⁴ Zaufanie uogólnione „przyjmuje a priori założenie o wiarygodności nieznanym, obcych, wszystkich ludzi” – **P. Sztompka**, *Zaufanie. Fundament społeczeństwa*, Wydawnictwo Znak,

Studentów województwa świętokrzyskiego charakteryzuje niski poziom uogólnionego (zgeneralizowanego) zaufania. Aż 77,9% respondentów uznaje, że w kontaktach z innymi trzeba być ostrożnym, a 16,3% deklaruje, że trudno im powiedzieć, czy ludziom można ufać. Jedynie 5,8% uważa, że większość ludzi można obdarzyć zaufaniem. Brak zaufania do innych ludzi wynika z przekazywanych w domu rodzinnym wzorców zachowań, postawy młodych w tym względzie odzwierciedlają postawy dorosłych. „Polska choroba, jaką jest brak zaufania”¹⁵, dotyczy także młodzież akademicką.

Studenci województwa świętokrzyskiego deklarują zaufanie głównie do najbliższej rodziny (98,2%) oraz przyjaciół i znajomych (93,8%)¹⁶. Niestety już zaufanie do sąsiadów nie jest tak powszechne, deklaruje je 55,2% respondentów (rysunek 1).

Pozytywnym zjawiskiem jest duże zaufanie młodych ludzi do nauczycieli akademickich i władz uczelni. Nauczycielom ufa 82,5% studentów, a władzom uczelni 72,1%.

Studenci najrzadziej deklarują zaufanie do polityków. Ufa im jedynie 2,9% studentów. Niewielu młodych ludzi wyraża także zaufanie do władz państwowych. Im wyższy szczebel władz państwach, tym rzadziej deklarowane jest zaufanie. Władzom samorządowym (gmina, powiat) ufa 19,9% respondentów, władzom regionalnym – 18,6%, natomiast centralnym – 17,44%.

Brak zaufania młodych do polityków i władz państwowych wszystkich szczebli jest wynikiem obserwacji praktyki życia politycznego przesyczonego nieetycznymi zachowaniami aktorów sceny politycznej. Młodzi są zazwyczaj bardziej radykalni w swoich ocenach niż ludzie starsi, stąd tak łatwo utracić ich zaufanie. Ten deficyt zaufania do władz państwowych rodzi u młodych podejrzenia, iż na podejmowane decyzje w sprawach publicznych wpływ mają praktyki korupcyjne, lobbings, faworyzowanie jednych kosztem innych. Są to wystarczające przesłanki, by młodzi wątpili w prawomocność podejmowanych decyzji i je podważali.

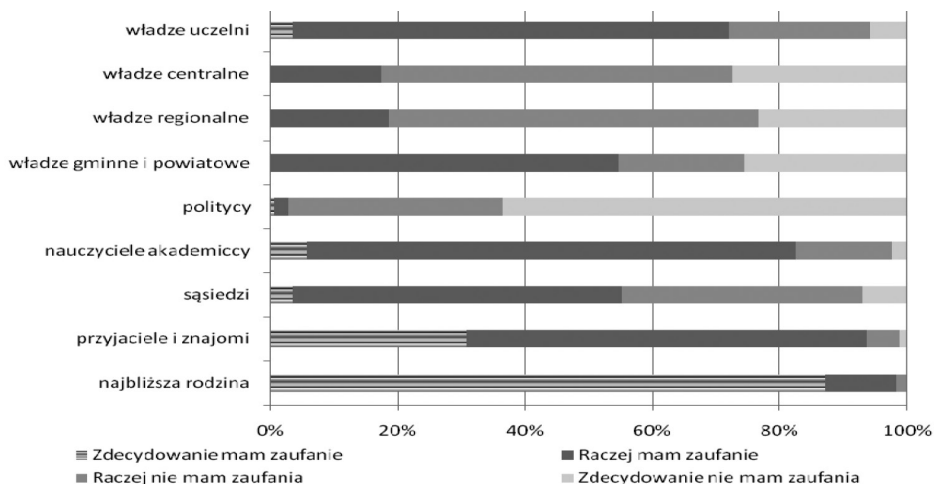

Kraków 2007, s. 148.

¹⁵ E. Wnuk-Lipiński, *Polska mała apokalipsa*, Instytut Idei, Instytut Obywatelski 2014/5, s. 12–19.

¹⁶ Podany w tekście odsetek respondentów wyrażających zaufanie do poszczególnych grup i instytucji stanowi sumę odpowiedzi „zdecydowanie mam zaufanie” i „raczej mam zaufanie”.

WYKRES 1: Zaufanie do wybranych grup społecznych i instytucji w deklaracjach studentów świętokrzyskich szkół wyższych

Źródło: opracowanie własne.

F. Fukuyama traktuje zaufanie jako „istotną i wymierną wartość ekonomiczną”¹⁷, podkreśla jednocześnie, iż społeczności różnią się długością tzw. promienia zaufania¹⁸. Analiza zarówno zaufania uogólnionego, jak i instytucjonalnego wskazuje, iż studentów województwa świętokrzyskiego charakteryzuje raczej krótki promień zaufania. Wiarygodność, uczciwość, wzajemność w relacjach międzyludzkich studenci ograniczają przede wszystkim do wąskiego grona osób, na ogół rodziny i przyjaciół oraz znajomych. Zagraża to ich zamykaniem się w ramach własnego kręgu dobrze znanych osób i rodzi jednocześnie nieufność wobec wszystkich, którzy są poza nim. Pojawia się obawa, że wytworzony silny kapitał wiążący będzie blokował otwartość na inne, odmienne, często konkurencyjne poglądy, idee, style życia, uniemożliwiały przyjęcie szerszej perspektywy działania, prowadził do braku tolerancji, co jest destrukcyjne dla kompetencji społecznych.

¹⁷ F. Fukuyama, *Zufanie. Kapitał społeczny a droga do dobrobytu*, PWN, Warszawa 1997, s. 39.

¹⁸ F. Fukuyama, *Kapitał społeczny*, w: L.E. Harrison, S.P. Huntington (red.), *Kultura ma znaczenie*, Zysk i S-ka, Poznań 2003, s. 169.

4. Strukturalny wymiar kapitału społecznego studentów świętokrzyskich uczelni

Kapitał społeczny jest zakotwiczony nie tylko w normach społecznych, ale także w sieciach społecznych, co stanowi o jego strukturalnym wymiarze¹⁹. Według N. Lin „kapitał społeczny stanowią zasoby zawarte w sieciach społecznych i używane przez ludzi w ich działaniach”²⁰.

Z perspektywy rynku pracy istotne są cztery rodzaje korzyści, jakie są następstwem uczestnictwa młodych ludzi w sieciach, zwłaszcza o powiązaniach pomostowych: przepływ informacji, wpływ na decyzję, społeczna wiarygodność oraz wzmocnienie jednostkowej tożsamości²¹.

Sieci udrażniają kanały komunikacyjne, ułatwiając nie tylko znalezienie pracy, ale także jej zmianę na bardziej satysfakcjonującą.

Działania podejmowane w sieciach znajdują się pod kontrolą społeczną, gdzie młody człowiek jest zarówno podmiotem kontrolującym, jak i kontrolowanym. W pierwszym przypadku mechanizm partycypacji pozwala mu na współuczestnictwo w podejmowaniu decyzji, umożliwiając rozwijanie kompetencji społecznych – komunikacji interpersonalnej, pracy zespołowej, negocjacji, rozwiązywania konfliktów. W drugim przypadku zaś podleganie społecznej kontroli jest najlepszym potwierdzeniem jego wiarygodności dla pracodawcy.

Podstawą funkcjonowania każdej sieci społecznej są interakcje międzyludzkie umożliwiające młodym ludziom konfrontację ich wyobrażeń na temat własnej osoby z wyobrażeniami w tym względzie innych ludzi, pozwalające na dokonywanie porównań ja – inni. Dzięki podejmowanej aktywności społecznej młodzi uzyskują wiedzę o samym sobie, o najbardziej charakterystycznych dla nich cechach. W efekcie pozytywnym następstwem pomostowego kapitału społecznego jest wzmacnianie tożsamości jednostkowej u młodych ludzi. Większy wgląd „w samego siebie” pozwala na wybór satysfakcjonującej pracy i ścieżki kariery zawodowej, korygując często dotychczasowe plany w tym zakresie.

P. Bourdieu podkreślał, iż kapitał społeczny jest w dużej mierze warunkowany urodzeniem i wiąże się z wykorzystaniem sieci społecznych rodziny. Niemniej jednak istnieje możliwość jego rozwijania poprzez indywidualne wy-

¹⁹ D. Witzczak-Roszkowska, *Kapitał społeczny polskich...*, s. 689.

²⁰ N. Lin, *Social Capital: A Theory of Social Structure and Action*, Cambridge University Press, Cambridge 2001, s. 25.

²¹ C. Trutkowski, S. Mandes, *Kapitał społeczny w małych miastach*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005, s. 66.

siłki jednostki zmierzające do ustanawiania i podtrzymywania nowych relacji społecznych²².

Czy studenci świętokrzyskich szkół wyższych aktywnie rozwijają ich pomostowy kapitał społeczny?

Niestety nieufność społeczną można uznać także za jedną z głównych barier ograniczających aktywność publiczną studentów świętokrzyskiego. Jedynie 43,0% respondentów deklaruje członkostwo w różnego typu organizacjach społecznych, hobbistycznych i kołach zainteresowań, w tym 29,1% należy tylko do jednej takiej organizacji. Studenci ponad dwukrotnie częściej deklarują udział w różnego typu kołach zainteresowań, klubach sportowych, grupach muzycznych niż w organizacjach działających dla dobra publicznego. Dostrzegalne jest wyraźne nastawienie studentów na czerpanie doraźnych, jednostkowych korzyści z członkostwa, przy marginalizacji działań na rzecz dobra wspólnego. Spośród ogółu studentów objętych badaniem 9,3% deklaruje udział w wolontariacie, 3,5% w ruchach religijnych, np. oaza, 2,3% w Ochotniczej Straży Pożarnej, 2,9% w stowarzyszeniach i fundacjach pozarządowych. Członkostwo studentów w różnych organizacjach ma w dużej mierze pasywny charakter – 49,3% respondentów nie działa w nich aktywnie.

Otrzymane wyniki są zbieżne z badaniami L. Nowak wykazującymi także niewielkie zaangażowanie studentów w różnych sferach życia społecznego, politycznego i religijnego²³.

Jak wytłumaczyć ograniczone członkostwo studentów województwa świętokrzyskiego w organizacjach działających na rzecz dobra wspólnego oraz w dużej mierze jego pasywny charakter?

Zasadne wydaje się w tym przypadku zwrócenie uwagi na postępującą indywidualizację młodzieży akademickiej, swoisty „eksodus w stronę własnego ja”²⁴, skutkujący deficytem solidarności społecznej. Według M. Rogaczewskiej, po transformacji gospodarczej w naszym kraju, „impulsy indywidualizujące” płynęły także z rynku pracy²⁵. Masowe bezrobocie wymusiło ostrą konkurencję

²² P. Bourdieu, L. Wacquant, *Zaproszenie do socjologii refleksyjnej*, przeł. A. Sawisz, Oficyna Naukowa, Warszawa 2001, s. 104–105.

²³ L. Nowak, *Uwarunkowania zachowań konsumenckich młodzieży akademickiej. Eksploracja struktur ukrytych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2009, s. 112–113.

²⁴ J. Mariański, *Religia w społeczeństwie ponowoczesnym*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2010, s. 44–45.

²⁵ M. Rogaczewska, *O kulturze nieufności i polityce zaufania*, w: C. Trutkowski, S. Mandes (red.), *Kapitał społeczny w małych miastach*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005, s. 244.

na rynku pracy. Otrzymanie i zachowanie zatrudnienia wymagało wykazania, że jest się lepszym od innych, że ma się większe kwalifikacje zawodowe, doświadczenie, że jest się bardziej zaangażowanym i wydajnym. Ponadto, jak podkreśla M. Lissowska, „dużo silniej propagowano konkurencję i sukces indywidualny, niż zalety współpracy społecznej”²⁶. Dorastanie młodzieży w klimacie rywalizacji, nieustających wysiłków o zwiększenie pewności pracy, gloryfikacji sukcesu indywidualnego i „pogoni” za dobrami materialnymi sprawiło, iż skupiają oni uwagę głównie na swoim losie, a do działania stymuluje ich przede wszystkim dążenie do zaspokajania własnych potrzeb. Spostrzeżenia te korespondują z wynikami analizy przyczyn ograniczających aktywność i zaangażowanie społeczne młodzieży akademickiej. W ich opinii największą barierą jest brak czasu. Opinię taką wyrazili wszyscy respondenci. Aż 71% studentów za równie ważną przyczynę uznało zbyt dużą liczbę własnych problemów, wymagających skoncentrowania uwagi. Blisko 67% studentów za kluczową barierę ich zaangażowania prospołecznego uznało brak pieniędzy.

W kontekście przytoczonych wyników badania własnego wyłania się obraz młodego człowieka – studenta dość egoistycznie nastawionego do świata, dla którego pomoc i zaangażowanie społeczne mają przede wszystkim wymiar finansowy. Młodzi ludzie skłonni są do chwilowej solidarności – aż 86% studentów ofiarowało pieniądze lub rzeczy na cele społeczne (w tym 44,2% od 3 do 5 razy), a 46,5% podpisywało protesty i/lub brało udział w różnego typu manifestacjach – ale nie są zainteresowani budowaniem sieci współpracy o trwałych relacji. Można zatem stwierdzić symptomy braku zainteresowania młodzieży akademickiej tworzeniem tradycyjnych wspólnot, których podstawą są wzajemne zaufanie i zobowiązanie oraz współpraca. Młodzi ludzie tworzą raczej wspólnoty, które Z. Bauman określił jako „szatniowe”²⁷. W porównaniu z tradycyjnymi wspólnotami czas ich trwania jest krótszy, zaś poziom wymaganego zaangażowania mniejszy. Krótkotrwale jednoczą ludzi wokół dowolnego wydarzenia i pozwalają uzyskać ulotną satysfakcję²⁸. W wspólnotach szatniowych długoterminowa przynależność została zastąpiona chwilową solidarnością.

²⁶ M. Lissowska, *Zaufanie i kapitał społeczny – uwarunkowania kulturowe, instytucjonalne czy indywidualne? Wnioski z porównań międzynarodowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, *Ekonomia* nr 4 (25), Wrocław 2013.

²⁷ Z. Bauman, *Spoleczeństwo w stanie obłączenia*, przeł. J. Margański, Warszawa 2007, s. 203–205.

²⁸ Z. Bauman, *Tożsamość: Rozmowy z Benedetto Vecchim*, przeł. J. Łaszcz, GWP, Gdańsk 2007, s. 32.

5. Zakończenie

W świetle wyników badania własnego dostrzegalne są symptomy kryzysu działań zespołowych młodzieży akademickiej, podejmowanych na rzecz dobra ogółu. Taka marginalizacja działań wspólnych związana jest z coraz częstszym uleganiem młodych ludzi zjawisku, które B. Barber określił mianem etosu infantylizacji²⁹. Młodzi, mając możliwość wyboru, angażują się w przestrzeń konsumpcji – zakupów, zamiast w przestrzeń publiczną, przedkładają „łatwe nad trudne”, „proste nad złożone” i „szybkie nad powolne”. Zapewnia im to przestrzeń konsumpcji, natomiast aktywność w przestrzeni publicznej, wymagająca wysiłku, trudna, złożona i powolna jako nieatrakcyjna, jest rzadko podejmowana. Etos infantylności według autora koncepcji jest destrukcyjny dla „cnót obywatelskich”³⁰ i solidarności społecznej.

Rozwój kapitału społecznego to proces długofalowy, wymagający głębokich przemian w mentalności i postawach społecznych. Deficyt kapitału społecznego młodych ludzi w województwie świętokrzyskim skłonił władze regionu do wskazania kierunków wspierania aktywności społecznej młodzieży w latach 2017–2020. Szczególną uwagę zwrócono na trzy obszary³¹: wspieranie młodzieżowych liderów, wzmocnienie organizacji pozarządowych skupiających młodzież i pracujących z młodzieżą, wsparcie dorosłych – animatorów oraz liderów działających na rzecz młodzieży. Zasadne byłoby także zwrócenie uwagi na istotną rolę, jaką może pełnić w tym zakresie system edukacji. Rozwijanie postaw kooperatywnych, promowanie zaangażowania i aktywności społecznej młodych już w początkowych stadiach edukacji powinno znaleźć odzwierciedlenie w programach i metodach nauczania.

Bibliografia

Akty prawne

Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie z dnia 18 grudnia 2006 r. (2006/962/WE), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=celex%3A32006H0962>; stan na 5.10.2017 r.

²⁹ B. Barber, *Skonsumowani. Jak rynek psuje dzieci, infantyлізуje dorosłych i polyka obywateli*, przeł. H. Jankowska, Muza, Warszawa 2008, s. 55–56.

³⁰ *Ibidem*, s. 10.

³¹ B. Zamożniewicz (red.), *Świętokrzyskie dla młodych. Kierunki wspierania aktywności społecznej młodzieży województwa świętokrzyskiego na lata 2017–2020*, Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, Kielce 2017, s. 27.

Opracowania

- Bacia Ewa, Gieniusz Anna M., Makowski Grzegorz, Pazderski Filip, Stronkowski Piotr, Walczak Bartłomiej**, *Kształtowanie kompetencji społecznych i obywatelskich przez organizacje pozarządowe w Polsce*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2015.
- Barber Benjamin**, *Skonsumowani. Jak rynek psuje dzieci, infantyлізуje dorosłych i połyka obywateli*, przeł. Hanna Jankowska, Muza, Warszawa 2008.
- Bauman Zygmunt**, *Spoleczeństwo w stanie obłędzenia*, Warszawa 2007.
- Bauman Zygmunt**, *Tożsamość: Rozmowy z Benedetto Vecchim*, GWP, Gdańsk 2007.
- Bourdieu Pierre, Wacquant Loic J.D.**, *Zaproszenie do socjologii refleksyjnej*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2001.
- Coleman James S.**, *Social Capital in the Creation of Human Capital*, The American Journal of Sociology 1988.
- Fukuyama Francis**, *Kapitał społeczny*, w: Lawrence Harrison, Samuel Huntington (red.), *Kultura ma znaczenie*, Zysk i S-ka, Poznań 2003.
- Fukuyama Francis**, *Social Capital and the Modern Capitalist Economy: Creating a High Trust Workplace*, Stern Business Magazine 1997/4.
- Fukuyama Francis**, *Zaufanie. Kapitał społeczny a droga do dobrobytu*, PWN, Warszawa 1997.
- Lissowska Maria**, *Zaufanie i kapitał społeczny – uwarunkowania kulturowe, instytucjonalne czy indywidualne? Wnioski z porównań międzynarodowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, *Ekonomia* nr 4 (25), Wrocław 2013, s. 179–196.
- Krzymieniewska Grażyna**, *Znaczenie zaufania w tworzeniu kapitału społecznego. Ekonomiczny i społeczny wymiar zjawiska*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 2003/2, s. 221.
- Lin Nan**, *Social Capital: A Theory of Social Structure and Action*, Cambridge University Press, Cambridge 2001.
- Mariański Janusz**, *Religia w społeczeństwie ponowoczesnym*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2010.
- Matczak Anna**, *Kwestionariusz kompetencji społecznych. Podręcznik*, Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Warszawa 2001.
- Nowak Lilianna**, *Uwarunkowania zachowań konsumenckich młodzieży akademickiej. Eksploatacja struktur ukrytych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2009.
- Prognoza HR 2016**, HRM partner S.A., 2015, <http://www.hrmpartners.pl/docs/raporty/raport-z-badania-prognoza-hr-2016-hrm-partners.pdf>; stan na 5.10.2017 r.
- Putnam Robert**, *Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 1995.
- Souto-Otero Manuel, Ulicna Daniela, Schaepekens Loraine, Bognar Viktoria** *Study on the impact of non-formal education in youth organizations on young people's employability*, European Youth Forum, University of Bath and GHK Consulting, 2013, http://euroscoutinfo.com/wp-content/uploads/2012/10/ReportNFE_PRINT.pdf; stan na 5.10.2017 r.
- Trutkowski Cezary, Mandes Sławomir**, *Kapitał społeczny w małych miastach*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005.
- Witczak-Roszkowska Danuta**, *Rola zaufania w zarządzaniu kapitałem społecznym*, w: Janusz Kot (red.), *Zarządzanie i gospodarka. Wybrane zagadnienia i procesy. Procesy zarządzania w wybranych sferach aktywności gospodarczej*, Politechnika Świętokrzyska, Kielce 2016, s. 78–90.

Wnuk-Lipiński Edmund, *Polska mała apokalipsa*, Instytut Idei, Instytut Obywatelski 2014, nr 5, s. 12–19.

Oleś Maria, *Asertywność u dzieci*. Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 1998.

Rogaczewska Maria, *O kulturze nieufności i polityce zaufania*, w: Cezary Trutkowski, Sławomir Mandes (red.), *Kapitał społeczny w małych miastach*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005.

Sztompka Piotr, *Zaufanie. Fundament społeczeństwa*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2007.

Zamożniewicz Barbara (red.), *Świętokrzyskie dla młodych. Kierunki wspierania aktywności społecznej młodzieży województwa świętokrzyskiego na lata 2017–2020*, Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, Kielce 2017.

Danuta WITCZAK-ROSZKOWSKA

SOCIAL CAPITAL OF ŚWIĘTOKRZYSKIE PROVINCE UNIVERSITY STUDENTS AND CHALLENGES OF LABOUR MARKET

(Summary)

The aim of this article is to evaluate the normative and structural level of social capital of Świętokrzyskie province university students in terms of developing the social skills. Analysis of the results of a diagnostic survey carried out among students revealed a deficit of bridging social capital. The students of the Świętokrzyskie voivodeship are characterized by a low level of generalized and institutional trust. Social mistrust can be regarded as one of the main barriers to the activity of academic youth. Only 43.02% of respondents declared participation in various types of social and cultural organizations. Students more than twice declared themselves participating in different types of interest, sports clubs, music groups, than in organizations acting for the benefit of the public. There is a visible desire for young people to achieve individual, not community benefits. The marginalization of collective action for the benefit of the general threatens to deepen the deficit of social competence.

Keywords: social trust; social activity; social competence; professional career

